Sirje Säär juhatab teed ikoonide juurde

Eesti Kirik 7. märts 2007 Nr 10 / https://eestikirik.ee/sirje-saar-juhatab-teed-ikoonide-juurde

Kui ma tol pühapäevasel pealelõunal Tallinnas Ahtri tänaval asuvasse pühale Siimeonile ja naisprohvet Hannale pühitsetud Eesti Apostliku Õigeusu Kirikule kuuluvasse pühakotta jõudsin, oli teenistus juba lõppenud.

Tühi kirik, õhus hõljuv viirukilõhn ja pühadust kiirgavad ikoonid seintel panid unustama maailma mured ja askeldused ning aitasid koos koguduse liikme Sirje Säärega süveneda pühapiltide salapärasesse maailma.

Sirje Säär näitab ikoonimaali kursusest osavõtjatele Epp Haabsaare ikooni pühast Platonist. Epp Haabsaar on maalinud kõik Kohila apostliku õigeusu kiriku ikonostaasi ikoonid.

Olete lõpetanud Kunstiakadeemia graafika erialal. Kuidas sai teist ikoonimaalija?

Aastaid tagasi katedraalis seistes ja lauljate imelist laulu kuulates ning ikoone silmitsedes tärkas minus korraga soov ka ise Jumala kiituseks midagi erilist

teha. Kuna muusikaannet ei ole mulle antud, sain aru, et minu osa saab olla ikoonimaal.

Stagnaajal oli õpetaja leidmine üsna keeruline, käisin isegi Leningradis juhendajat otsimas. Õnneliku juhuse läbi tuli aga Soome ikoonimaalijast preester isa Robert de Caluwé Tallinna ning sain tema juurde õppima. Nii see algas.

Ja nüüd juhendate juba ise ikoonimaali kursust.

Jah, käime Wismari tänaval asuvas EAÕK keskuses koos üks kord kuus. Viimased kaks aastat on tulnud kursust sisse juhatama Alkis Kepolas, professionaalne ikoonimaalija Küproselt, kes on olnud Tallinnas korraga ühe kuu ja andnud siin tunde. Tema Eestist lahkudes olen kursuse läbiviimist jätkanud, kusjuures olen lähtunud tema poolt jäetud näpunäidetest.

Kas ikoonimaali saavad õppida ainult õigeusu kiriku liikmed?

Ei, meie kiriku poolt läbiviidav kursus on mõeldud kõigile huvilistele ning on osalejatele tasuta. Oluline on austus ristiusu vastu ja kindel soov ikoonimaaliga tegeleda.

Aga kunstianne?

Anne avastatakse töö käigus, sest kui inimene väga tahab, saab ta kõrgemalt abi. Kuna algul ollakse alati suure õhina ja tähelepanuga asja juures, tuleb esimene ikoon kõigil alati väga hästi välja. Ning kui ongi mõni keerulisem koht, tehakse see koos õpetajaga. Üheks võimaluseks on aga kasutada ka alusjooniseid, millel on joonistuslikult kõik juba tehtud.

Olen lugenud, et mitte-õigeusklikud, kes soovivad end siduda ikoonimaaliga, peavad kõigepealt omaks võtma õigeusu traditsioonis säilitatud liturgilise elu, osalema palves ja usuelus.

Rääkisin eelnevalt ikoonimaali õppimisest. Pühapiltide maalijad ei saagi aga teisiti, kui peavad olema tuttavad ortodoksi kiriku traditsiooniga, nad peavad

teadma, mida nad teevad ja olema selleks ette valmistatud. Ikoonimaalijatele kehtivad kindlad reeglid, mis aga ei piira, vaid abistavad ja toetavad.

Enne, kui tahan näiteks hakata maalima pühakut, pean kõigepealt läbi lugema tema eluloo, Kristuse eluga seotud sündmuse puhul evangeeliumi. Edasi tuleb lugeda, mida kirikuisad on selle pühaku või sündmuse kohta öelnud. Seejärel uurin põhjalikult näidiseid ja teen oma töö jaoks joonised. Liturgial ja õhtuteenistusel osalemine on ikoonimaalija elu loomulik osa, samuti palveelu.

Pühapiltide maalijatele on kirjutatud väga palju erinevaid palveid. Pöördun Jumala poole ja palun Temalt juhatust ja abi, et suuta pühadust väärikalt kujutada. Mõtlen palves ka nendele inimestele, kes hakkavad maalitava ikooni ees kunagi seisma ja palvetama. See ei ole nii, et võtan laua ja hakkan lihtsalt maalima, vaid sellele eelneb põhjalik ettevalmistus.

Kas omal ajal ei olnud ikoonimaal mitte munkade pärusmaa?

Jah, sest kloostris olid ja on praegugi väga head tingimused sellega tegelemiseks. Tänapäeval maalitakse ikoone nii munga- kui ka nunnakloostrites. Sealne elurütm soosib vaimset tegevust ja süvenemist.

Praegusel ajal on ikoonimaali kohta erinevaid õpetuslikke seisukohti. Olen viibinud näiteks Kreekas Ristija Johannese kloostris, kus on suur ikoonimaali töökoda ja kus töötas kaheksa nunna, kusjuures vaid neli neist tohtis maalida nägu ja käsi. Kuigi sinna minnes ei olnud ma enam algaja, võisin ka mina vaid riideid ja tausta maalida. Selline kord ei pruugi olla igas kloostris.

Rahu ja tasakaal, mis on vajalik ikoonimaali sünniks, ei tähenda aga sugugi, et pühapiltide maalijad oleksid kurvameelsed. Tookord koos nunnadega kloostris maalides kogesin üht lõbusaimat seltskonda oma elus.

Kas ikoonimaalija, kes liigub siiski nii-öelda piiratud ruumis, saab rakendada oma loovust?

Järgime küll traditsioone ja eeskujusid, kuid me ei ole siiski lihtsalt kopeerijad. Igaüks saab väljendada oma usku ja loovust vastavalt oma andele

hoides kinni kaanonitest. Ikoonid sünnivad üksteisest ja kannavad endas sama vaimu. Kaanonitest kinnipidamine tagab vaimuliku järjepidevuse ja õpetusliku ühtsuse, olenemata sellest, millal ja kus ikoon on maalitud.

Ikoonil ei saa kujutada ükskõik mida, vaid kindlaid, kiriku poolt heakskiidetud teemasid. Seejuures ei ole eesmärgiks mitte loomuliku ilu esitamine, vaid teoloogiliste tõdede väljatoomine ja jumaliku ligiolu kehastamine. Oma tundeid ja emotsioone maalija ikoonil ei väljenda.

Kui rääkida ikoonimaali tehnikast, siis milline see on?

Püüame alati kasutada looduslikke materjale. Ikoon maalitakse kindlale ja tugevale puitalusele, mis kaetakse liimi-kriidi krundiga. Maaling tehakse suures osas looduslike pigmentvärvidega, kusjuures sideaineks on munakollane. Vastupidavuse saavutamiseks kaetakse maalitu lõpuks linaõliga.

Kuna ikoon on läbi põimitud jumaliku valgusega, ei tunta ikoonimaalis varju. Maalimine toimub tumedamast heledamasse, kõigepealt kaetakse pind tumedamate värvidega ning sellele lisatakse järk-järgult heledamaid toone. Ikoon kasvab välja tumedusest, mis tähistab teadmatust, ja liigub valguse ja heleduse suunas.

Maalimist alustatakse alati taustast, seejärel maalitakse riided ning lõpuks käed ja nägu.

Teie igapäevatöö Eesti Kunstimuuseumi restaureerimisosakonnas on seotud kullatud pildiraamidega. Ka ikoonidel kasutatakse väga palju kulda. Miks?

Kuld on taevaliku valguse väljendus. Ikoonil kujutatu on vaba maisusest, ta on meie reaalsusesse tulnud teispoolsusest ja kannab endaga kaasas taevast sära.

Kuid kullal on ka praktiline tähendus: kui süüdata kullatud taustaga ikooni ees õlilambike või küünal, siis kuld reflekteerib valgust. Vanasti kasutati kullatud pildiraame just sellepärast, et need andsid pildile valgust. Ikooni taust ei pea just kuldne olema, sest kuld on siiski väga kallis materjal.

Eestis on peale teie teisigi ikoonimaalijaid, kuid avalikkuses ei ole neist kellestki midagi eriti teada.

Ikoonimaali luues ei materialiseeri me oma isiklikku mõtet ega maailmanägemust, vaid oleme kõik ainult vahendajad. Meie enda isik taandub kujutatava ees. Seepärast ikoone ka ei signeerita või siis kirjutatakse küll nimi, kuid selle järele alati kas «… käe läbi» või «alandlik ümmardaja/sulane …». Nii kinnitatakse oma teenijaseisundit jumaliku juhtimise all.

Kuidas oleks võimalik lühidalt väljendada ikooni olemust?

Ikoon on oma olemuselt jumaliku ligioleku teoloogia, nähtamatu nähtav märk, Kristuse kohalolek. Ikoonid osaleva liturgial nii nagu Jumala sõna ning kirikulaul. Nad osalevad oma kohalolekuga kandes endas sedasama sõnumit, mida kogu liturgia ja kiriku õpetus.

Kus teie maalitud ikoone näha võiks?

Olen kõik enda maalitud ikoonid ära kinkinud, nad on igal pool laiali. Ikoonid on ju selleks, et aidata palvetajal mõtteid koondada. Ka kodudes.

Monika Reedik